

**AARHUS SÖZLEŞMESİ:
ÇEVRESEL DEMOKRASİ İÇİN
REHBERİNİZ**

Avrupa ECO Forumu (European ECO Forum), çevre konusunda çalışan 200'den fazla üye tabanlı sivil toplum kuruluşu ve Birleşmiş Milletler – Avrupa Ekonomik Komisyonu bölgesinde, "Avrupa için Çevre" başlıklı idari sürece ve kararlarının uygulanmasına odaklı diğer sivil toplum kuruluşlarına mahsus bir ittifaktır.

Avrupa ECO Forumu'nun Halkın Katılımı Kampanyası tüm Avrupa bölgesinde Aarhus Sözleşmesi'nin kullanılması, uygulanması ve geliştirilmesini amaçlamakta ve Avrupa Çevre Bürosu (European Environmental Bureau) tarafından yürütülmektedir.

Editör: Mara Silina
Yardımcı editör: Erol Hofmans
Tercüme: Esra Başak

© 2011 Avrupa ECO Forumu

Bu kitapçık Avrupa ECO Forumu'nun 2000 yılında çıkarmış olduğu bir yayının güncellenmiş halidir.

Avrupa Çevre Bürosu sağladıkları finansal destekten ötürü Sigrid Rausing Vakfı'na, Avrupa Komisyonu'na ve Belçika Federal Halk Sağlığı, Gıda Zinciri Güvenliği ve Çevre Bakanlığı'na teşekkür eder. Bu yayının yazarının görüşlerini yansıtmaktadır. Destekçiler yayının içerdiği bilgilerin kullanımından sorumlu değildir.

AARHUS SÖZLEŞMESİ: ÇEVRESEL DEMOKRASİ İÇİN REHBERİNİZ

İçindekiler

Giriş

1. Tarihçe

2. Aarhus Sözleşmesi nedir?

a. Sözleşmenin Üç "Yapı Taşı"

- i. Birinci Yapı Taşı: Çevresel bilgilere erişim
- ii. İkinci Yapı Taşı: Çevre konusunda karar verme süreçlerine halkın katılımı
- iii. Üçüncü Yapı Taşı: Çevresel konularda adalete başvuru

b. Sözleşmenin İşleyişi

- i. Taraflar Toplantısı
- ii. Uygulama Ekipleri ve Uzman Grupları
- iii. Raporlama Mekanizması ve Uygulama Raporları
- iv. Uyum Mekanizması
- v. Avrupa ECO-Forumu ve diğer sivil toplum "gözlemcileri" [nasıl çalışıyor ve temel başarıları nelerdir]

c. Sözleşmenin Geliştirilmesi

- i. Genetik olarak Değiştirilmiş Organizmalar (GDO) Değişikliği
- ii. Kirlenici Salınım ve Taşınım Kaydı Protokolü (KSTKP)

d. Almati Esasları: Sözleşme İlkelerinin Uluslararası Forumlarda Uygulanması

e. İlgili Anlaşmalar

- i. Stratejik Çevre Etki Değerlendirme (SÇED) Protokolü

3. Aarhus Sözleşmesi ve Avrupa Birliği

4. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (BMÇP): Rio Bildirgesi'nin 10. İlkesinin Desteklenmesi
5. Avrupa ECO Forumu ve Halkın Katılımı Kampanyası
6. Ekler
Ek 1: Onay Tablosu
7. Aarhus Sözleşmesi Hakkında Ek Bilgiler
  - a. Aarhus Sözleşmesiyle ilgili hukuki fiiller
  - b. Bazı faydalı web siteleri
  - c. Daha fazla bilgi için ilgili web siteleri

Giriş

Aarhus Sözleşmesi eşsiz bir uluslararası çevre sözleşmesidir. Sözleşme, çevresel hakları insan haklarıyla birleştirir; çevrenin korunmasını hükümetlerin sorumlu tutulabilmesiyle bağdaştırır ve demokratik bir çerçevede halk ile kamu yetkilileri arasındaki etkileşimlere odaklanır.

Sağlıklı bir demokrasi ve etkin olarak çevrenin korunabilmesi için faal ve ciddi derecede farkındalık sahibi bir halk vazgeçilmezdir. Sözleşme, vatandaşlara hükümetlerini kontrol etme ve çevrenin korunmasında sistematik olarak katkı koyma imkânlarını tanımaktadır. Buna dayanarak Aarhus Sözleşmesi sadece bir çevre sözleşmesi değil aynı zamanda hükümet izleyebilme hakkı, şeffaflık ve cevap verme haklarını sağlar.

Bu kitapçık Aarhus Sözleşmesi'nin yapısı ve işleyişi hakkında bir genel taslak sunmaktadır. Kitapçık, ilgili Genetik olarak Değiştirilmiş Organizmalar (GDO) Değişikliği ve Kirletici Salınım ve Taşınım Kaydı Protokolüne (KSTKP) dair bölümler içermekte, Avrupa Birliği'nin (AB) kendi yasalarında Sözleşmeyi nasıl uyguladığı ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (BMÇP) Sözleşme ilkelerini dünya çapında nasıl desteklediğine dair bölümler yer almaktadır.

Sözleşme 1998 yılında Danimarka'nın Aarhus şehrinde onaylanmış ve 2001 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kitapçığın tamamlandığı dönemde (Temmuz 2011), 44 Avrupa devleti ve AB sözleşmeye taraf olmuştur.

Aarhus Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler – Avrupa Ekonomik Komisyonu'na (BM/AEK)¹ ve bunun sonucu olarak Birleşmiş Milletler kurallarına bağlıdır. Sözleşme idaresine BM/AEK'nin Cenevre'deki genel merkezi ev sahipliği yapmaktadır. Sözleşme, BM/AEK üyesi olmayan ülkelere de BM üyesi olmaları ve Aarhus Sözleşmesi Taraflar Toplantısı'nın onayı şartı ile açıktır.

Taraflar olarak, üye devletler Sözleşme'yi ulusal yasalar ve diğer düzenlemeler aracılığıyla uygulamak ve yerine getirmekle yükümlüdür. Avrupa Birliği, sözleşmeye hem kendi başına bir Taraf olarak, hem de 26 AB üyesi devletin bireysel Taraf olmasıyla (son olarak İrlanda'nın katılımı beklenmektedir), üye ülkelere destek amaçlı

¹ Birleşmiş Milletler – Avrupa Ekonomik Komisyonu (BM/AEK) Birleşmiş Milletlerin beş bölgesel komisyonundan birisidir. Ana hedefi Avrupa çapında ekonomik entegrasyonun teşvik edilmesidir. Bunun için, BM/AEK AB'de, AB dışındaki Batı ve Doğu Avrupa'da, Güney Doğu Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nda ve Kuzey Amerika'da bulunan 56 ülkeyi bir araya getirmektedir.

iki Direktifi hayata geçirmiştir; Adalete Erişim üzerine bir üçüncü direktif hâlâ askıdadır. AB ayrıca Sözleşme'yi kendi kurumlarında yükümlü hale getirmek üzere bir Tüzüğü kanunlaştırmıştır (bakınız 3. bölüm).

Zaman içerisinde, Taraflar, Sözleşme'ye BM/AEK bölgesi dışında kalan ülkelerin de katılımını desteklediklerini belirtmişlerdir. 2009-2012 Stratejik Planında, Taraflar 2011 yılına kadar bu ülkelerden ilk bir kaç tanesinin Sözleşme'ye katılımını hedeflemiştir. 2010 yılında uygulamaya giren Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Halkın Katılımı ve Adalete Başvuru İçin Ulusal Yasanın Geliştirilmesi konusundaki Birleşmiş Milletler Çevre Programı Kılavuzu Sözleşme ilkelerinin dünya genelinde yaygınlaştırılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, Stratejik Plan, sözleşmenin çevresel boyutunun ötesinde sürdürülebilir kalkınmayla nasıl daha ilişkili olabileceğine dair tartışmalar öngörmüştür.

Aarhus Sözleşmesi'nin 2001'de yürürlüğe girmesiyle Sözleşme yükümlülüklerinin Taraflarca uygulanma derecesi değişkenlik göstermektedir. Çevre örgütleri sözleşmeye uyulmama durumunda öncelikle ulusal seviyede baskı yapmaktadır (AB içerisinde AB kurumlarına da). Ancak Sözleşme'nin uyum mekanizması da aksi durumların tespit edilmesinde (özellikle çevre alanında faaliyet gösteren STK'ların şikayetleri üzerine) ve önerilerin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Artık türünün tek örneği olmasa da, uluslararası bir sözleşmenin "halkı" yetkili kılarak uyum mekanizmasını talep etmesi sıradışıdır. Ancak, gerektiği gibi uygulanmaz ve saygı duyulmazsa, Aarhus Sözleşmesi'ne Taraf olmanın çevre veya demokrasi açısından hiç bir anlamı yoktur.

1. Tarihçe

Çevresel sorunlar, ilgili tüm vatandaşların en uygun seviyede katılımıyla çözülebilir. Ulusal seviyede, her bireyin kamu yetkilileri tarafından düzenlenen çevreyle ilgili bilgiler söz konusu olduğunda, buldukları ortam içinde tehlikeli maddeler ve faaliyetler hakkında bilgi ve karar alma süreçlerine katılma fırsatı da dahil olmak üzere, gerekli erişime sahip olmalıdır. Devletler bilgiyi geniş bir şekilde kullanılabilir hale getirerek kamu duyarlılığını ve katılımını kolaylaştırmalı ve teşvik etmelidir. Tazminat ve çare içeren adli ve idari raporlara etkili erişim sağlanmalıdır.

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı - Rio Bildirgesi'nin 10. İlkesi, Rio de Janeiro, 1992

Soğuk Savaşın sonunu izleyen 1990'lı yılların başında, "Avrupa için Çevre" olarak adlandırılan bir diyalog süreciyle Avrupa bölgesinde çevresel sorunlar ele alınmaya başlandı. Başlangıcından itibaren, sürecin kapsamı, BM Avrupa Ekonomik Komisyonu tarafından belirlendiği gibi, tüm Avrupa bölgesi geneliydi. Bu, ABD ve Kanada'nın, Sovyetler Birliği ve, birlik dağıldıktan sonra, Kafkasya ve Orta Asya ülkeleri yanı sıra, tüm eski Sovyet ülkelerinin de dahil olduğu anlamına geliyordu.

1991 yılında Dobris Kalesinde (Çek Cumhuriyeti) birincisi gerçekleştirilen Bakanlar Konferansı sonuçlarında, hükümetler çevresel konularda veya çevre üzerinde önemli bir etkisi olabilecek konularda iyi bilgilendirilmiş bir halkın karar alma süreçlerine katılımının önemini vurguladı. İkincisi 1993 yılında Luzern'de yapılan toplantıda, Bakanlar Bildirisi çevre ile ilgili konularda vatandaşların katılımını teşvik etmek amacıyla, BM/AEK tarafından tekliflerinin hazırlanması yönünde yasal, düzenleyici ve idari mekanizmalar ve eğitim ve öğretim yoluyla halkın katılımını teşvik edici önlemler için çağrıda bulundu. Bu aynı zamanda 1992 Rio Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nin sonuçlarından ilham almıştı (yukarıya bakınız).

1995 Sofya'da yapılan bir sonraki bakanlar toplantısı, hükümetlerin ulusal boyutta çevresel sorunlara halkın daha etraflıca katılımını sağlamaları için almaları gereken bir dizi tedbiri özetleyen Çevresel Bilgiye Erişim ve Çevresel Karar Verme Kamu Ortaklığı Rehberi'ni (Sofya Rehberi) destekledi. 1994 yılında ise çevre örgütleri tarafından başlatılan, rehberin yeterince güçlü bir araç olmadığını savunan bir kampanya sonucunda, bakanlar toplantısında sivil toplum kuruluşlarının uygun katılımıyla bölgesel bir Kamu Ortaklığı Sözleşmesi'nin geliştirilmesinin dikkate alınmasına karar verildi.

1996 yılında, ileride Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Halkın Katılımı ve Adaletle Başvuru Sözleşmesi'ne dönüşecek çalışmayı hazırlamak için üst düzey yetkililerden oluşan bir Çalışma Grubu kuruldu. Çalışma Grubu kamu görevlileri, Çevre STK'ları Delegasyonu (Avrupa ECO Forum'unun eski ismi), uluslararası örgütler ve diğer ilgili paydaşlardan oluşuyordu ve Hollanda'dan Willem Kakebeeke tarafından yürütülüyordu. Çalışma Grubu 1996-1998 yılları arasında buluştu ve çevre STK'ları tüm müzakere süreci boyunca aktif olarak yer aldı.

35 ülke ve Avrupa Birliği² Sözleşme'yi Danimarka'nın Aarhus şehrinde 25 Haziran 1998 yılında imzaladı. Sözleşme 2001 yılında gerekli 16 onay temin edildikten sonra yürürlüğe girdi. Yıllara göre sözleşmenin onay durumunu incelemek için Ek 1'deki tabloya bakınız. Şu anda (Temmuz 2011), 44 Avrupa devleti ve AB Sözleşme'ye tasdik veya katılım aracılığıyla Taraf olmuştur.

Sözleşme böylece çevre STK'ları topluluğunun katkıları ile müzakere edildi ve kusurlarına rağmen, savunucular için devletin hesap verebilirliğini iyileştirmek, çevresel konularda karar verme ve paydaşların katılımını artırmak için yöntemler sağlayan etkin bir araç haline geldi. Sözleşme, Taraf olmayı seçmiş olan Devletler için yasal olarak bağlayıcıdır. Şu anda Tarafların tümü Avrupa, Orta Asya ve Kuzey Amerika'yı kapsayan, Sözleşme himayesinin yer aldığı AB/AEK üyesi ülkelerdir. Sözleşme dünyanın diğer bölgelerinden devletlerin katılımına açıktır. AB/AEK üyesi olmalarına rağmen, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada Sözleşme'ye ilgi göstermemişlerdir (Kanada 'kardeş sözleşme' KSTKP'nin müzakere sürecine katılmıştır). Sözleşme müzakerelerinde aktif rol almalarına rağmen taraf olmayan üç büyük diğer Avrupa ülkesi Rusya, Türkiye ve Üzbekistan'dır. Ayrıca, Sözleşme'yi imzalamış olup henüz tasdik etmemiş olan bazı devletler vardır: İrlanda, İzlanda, İsviçre, Lihtenştayn ve Monako.

² Avrupa Birliği 1 Aralık 2009'a kadar Avrupa Topluluğu olarak adlandırılıyordu. Lizbon Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle Topluluk feshedildi ve görevleri Birliğe devredildi.

2. Aarhus Sözleşmesi nedir?

a. Sözleşmenin Üç “Yapı Taşı”

“Madde 1: Amaç. Şimdiki ve gelecek nesillerdeki her bireyin kendi sağlık ve refahı için yeterli bir ortamda yaşama hakkının korunmasına katkıda bulunmak amacıyla, Taraflardan her biri, bu Sözleşme'nin hükümlerine uygun olarak, çevresel konularda bilgiye erişimi, karar verme sürecinde halkın katılımını ve adalete başvurusu taahhüt edecektir.”

Aarhus Sözleşmesi'nin birinci maddesi bugüne kadar uluslararası hukukta sağlıklı bir çevre için temel hakkı vurgulayan en açık ifadedir. Şimdiki ve gelecek nesillerin sağlık ve refahı açısından yeterli bir ortamda yaşamadaki en temel haklarını güvence altına almak için, Tarafları atmaları gereken adımlar konusunda görevlendirmektedir. Sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının açıkça tanınması, usule dair hakların uygulanması için yürürlükte olan hükümlere bu hakların yasal ve felsefi desteklerini vurgulayarak ağırlık yükler. Bu madde, bilgiye erişim, karar vermede halkın katılımı ve adalete başvurularda kendi başına bir amaç olmadığını fakat bireyin sağlıklı bir çevrede yaşamak için asli hakkını korumasının anlamlı bir araç olduğunu gösterir.³

Sözleşme çevresel kalite için standartlar belirlememektedir fakat kamu makamları tarafından tutulan çevresel bilgilere halkın erişebilmesi, izin işlemlerinde (ör. bir elektrik santraline kirlilik lisansının verilmesi) halkın katılabilmesi ve, biraz daha az istekli olsa da, plan, program, politikalar ve yasaların geliştirilmesi için kurallar belirlemektedir. Sözleşme metni aynı zamanda Sözleşme koşulları altındaki haksız kararlar veya daha genel çevre kanunlarının ihlali gibi bir çok durumda adalete erişime daha çok imkân tanımaktadır. Çevre örgütleri açısından Sözleşme, vatandaşların insan sağlığı ve çevrenin korunmasında yapıcı bir rol üstlenebileceği (ve bunu teşvik eden) bir toplumun geliştirilmesinde ve çevre açısından sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmada önemli bir adımdır.

Aarhus Sözleşmesi'nin “üç yapı taşı” şunlardan oluşmaktadır: Çevresel konu ve sorunlarda 1) bilgiye erişim (Madde 4 ve 5), 2) karar vermede halkın katılımı (Madde 6 - 8), 3) adalete başvuru (Madde 9).

³ Ancak, en azından bir Taraf (İngiltere) bu hakkı, yasal bir hak olarak değil, bir niyet ifadesi olarak yorumlamaktadır.

i. Birinci Yapı Taşı: Çevresel bilgilere erişim

Sözleşme çevresel konularda bilgiye erişim açısından geniş haklar sunmaktadır.

Kimler çevresel bilgi talep edebilir?

Uyruğu veya ikamet yeri ne olursa olsun, herhangi bir kişi kamu makamları tarafından tutulan çevresel bilgileri alma talebinde bulunabilir. Bilgiyi talep eden kişi bunun gerekçesini belirtmek zorunda değildir. Kamu yetkilileri insanlara isteklerinde yardımcı olmakla yükümlüdür; örneğin bilginin edinilmesi için pratik ayarlamaların yapılması veya bilgi kendilerinde yoksa bir diğer yetkili makama talebin yönlendirilmesi gibi.

Sağlanan bilgi için ödeme yapmak zorunda mıyım?

Kamu yetkilileri bilgilerin temini için bir ücret uygulayabilir, ama böyle bir ücret makul bir miktarı geçmemelidir. Kamu yetkililerinin bilgiyi sağlamadan evvel bu ücretler hakkında insanları bilgilendirmesi gerekmektedir.

Talep ne kadar hızlı şekilde cevaplanmalı ve bilgi ulaştırılmalıdır?

Çevresel bilgi talebi en kısa sürede hazır olmalı, teslim edildiği tarihten itibaren en geç bir ay içerisinde yanıtlanmalıdır. Bu süre bilgi hacmi ve karmaşıklığı nedeniyle mümkün değilse, yetkililerin geri dönüşü talepten sonra iki ay sürebilir, ancak bilgiyi talep eden kişiye bunun neden bir aydan daha uzun süreceğini bildirmek zorundadırlar.

Bu kurala istisnalar var mıdır?

Yapılan talep, ancak bu bilgilerin açıklanması kamu güvenliği, ulusal savunma, adalet, fikri mülkiyet hakları veya ticari ve endüstriyel bilgi gizliliğini olumsuz şekilde etkileyecekse reddedilebilir.

Bu istisnalara dayanarak kamu yetkilisi talep edilen bilgileri göndermezse ne yapabilirim?

Bilgi talebi göz ardı edilirse, haksızca reddedilirse veya yetkililer tarafından yetersiz cevaplanırsa, bilgiyi talep eden kişi istisna iddiasını geçersiz kılmak için mahkemeye ya da diğer bağımsız ve tarafsız bir organa başvurabilir.

Bilgiye erişimle ilgili yetkililerin uyması gereken başka yükümlülükler var mıdır?

Evet. Yetkililer çevresel bilgileri işlevlerine göre barındırmalı ve güncellemelidir; bilgilerin kolayca erişilebilir ve ücretsiz olması için gerekeni yapmalıdır. Bu, kamuya açık liste, kayıt ve elektronik veritabanlarının yanı sıra yetkili makamların kamuoyunu bilgilendirme kapasitesinin geliştirilmesiyle yapılabilir. Sözleşme Tarafların, uygun olan yerlerde doğa dostu gönüllü etiketleme sistemleri ya da denetim programları uygulayarak, özel işletmelerin faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel etkiler hakkında kamuoyunu düzenli olarak bilgilendirmelerini teşvik etmelerini gerektirir. Ayrıca, tüketicilerin bilinçli çevresel seçenekler yapabilmesi için Taraflar yeterli ürün bilgisini kamuoyuna sağlama mekanizmaları geliştirmek zorundadır. İnsan faaliyetleri veya doğal nedenlerden kaynaklanan ve insan sağlığı veya çevreye tehdit oluşturan herhangi bir durumda, tehditten kaynaklanan zararı önleyici veya azaltıcı önlemlerin alınabilmesi için, kamuoyu acilen bilgilendirilmelidir.

ii. İkinci Yapı Taşı: Çevre konusunda karar verme süreçlerine halkın katılımı

Halkın katılımı karar vericileri daha sorumlu, çevresel karar verme sürecini daha şeffaf kılar ve alınan kararların niteliğini artırabilir. İnsanların endişe ve fikirlerini dile getirebilecekleri fırsatlar sunulmalı ve yetkili kuruluşlar bunları dikkate almalıdır. Sözleşme, kamu kurumlarının çevreyi etkileyebilecek genel planlarında veya ruhsatladığı spesifik projelerde halkın katılımı için asgari standartları belirler.

Çevresel karar verme sürecine kimler katılabilir?

İlgili kamu. Bu çevresel karar verme sürecinden etkilenen veya etkilenmesi muhtemel olan, ya da konuya ilgi duyan halk anlamına gelir. Sözleşme, çevre korunma alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin, tanımı gereği süreçle ilgili görülmesini hükmeder.

Halk neden karar verme sürecinin erken aşamasında haberdar edilmelidir?

Eğer halk erken haberdar olursa, söz konusu projenin uygulayıcısı ve hükümetin karar vermede hata yapmaları önlenir. Halkın katılımı, tüm seçeneklerin açık ve net olduğu durumlarda, kararı, herkesin çıkarlarını koruyacak şekilde etkilemeye olanak sağlar. Erken bildirim, aynı zamanda kamunun hazırlanması ve etkin bir şekilde katılımı için yeterli zaman tanır.

Kamu ne gibi çevresel karar verme süreçlerine katılabilir?

Sözleşmenin halkın katılımı ile ilgili hükümleri, idari süreçlerin kapsadığı türe göre üç bölüme ayrılmıştır:

Spesifik Faaliyetler: 6. Madde, kamu makamları tarafından Sözleşme'nin Ek 1'inde yer alan belirli faaliyet türlerine (üretim veya depolama tesisleri, altyapı, madenler gibi) ruhsat veya izin vermesinde halkın karar verme sürecine katılımıyla ilgilidir. Sözleşme'nin Ek 1'de yer alan enerji sektörü, metal üretimi ve işlenmesi, maden endüstrisi, kimya endüstrisi, atık yönetimi gibi faaliyetler çevre üzerinde potansiyel olarak önemli etkileri olan faaliyetlerdir. Kararlar, alanın tarifini, tesislerin inşası ve işletilmesini kapsayabilir. Ulusal savunma amaçlı faaliyetler istisna edilebilir.

Genetik olarak Değiştirilmiş Organizmalara (GDO) dair karar verme süreçleri Ek 1 listesine dahil edilmemiştir. Fakat, Taraflar bu madde hükümlerini, 'uygulanabilir ve uygun ölçüde' GDO'ların çevreye kasıtlı salınımına dair karar verme süreçlerinde tatbik etmekle yükümlüdür. 2005 yılında bu sorunu en azından kısmen de olsa çözmek için sözleşmede bir "GDO Değişikliği" benimsenmiştir (bakınız sayfa ...).⁴

Plan ve Programlar: 7. Madde çevreyle ilgili plan ve programların hazırlanması sırasında halkın katılımı için Tarafların en uygun pratik ve/veya diğer hükümleri geliştirmesini gerektirir. Bunlar her ölçekte sektörel planları, çevre düzeni planları, çevre eylem planları ve çevre politikalarını kapsar.

Yasa ve kuralların hazırlanması: Son olarak, 8. Madde, genel olarak uygulanabilir kuralların (yönetmelik, kararlar vs) hazırlanmasında halkın katılımını sağlayan yükümlülükleri belirler. Bu gibi yönetmeliklerin benimsenmesi aslında Sözleşme kapsamı dışında kalsa da, bu madde özellikle halk katılımının zamanlamasında, taslak kural ya da yönetmeliklerin yayınlanmasında ve kamunun yorum yapabilmesi için fırsat sağlamada zorunluluk getirerek hazırlık süreci (yasa tasarısı) kurallarını koyar.

⁴ Çevreye ve piyasaya genetik olarak değiştirilmiş organizmaların kasıtlı olarak salınmasına dair kararlarda halkın katılımı değişikliği (GDO değişikliği)
<http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2005/pp/ece/ece.mp.pp.2005.2.add.2.e.pdf>

Önerilen bir karar hakkında ne gibi bilgiler kamuya açık olmalıdır?

Şu bilgileri içermelidir:

- önerilen faaliyet ve çevre üzerindeki muhtemel etkileri (emisyonlar dahil olmak üzere);
- olumsuz etkileri önleme veya azaltmaya yönelik öngörülen önlemlerin tarifi;
- muhtemel karar;
- temel alternatiflerin ana hatları;
- karar vermede sorumlu kamu yetkilisi;
- halkın katılımı için fırsatlar;
- açık celsenin zamanı ve yeri;
- gerekli bilginin temin edilebileceği kamu makamı;
- yorum, soru ve önerilerin ibraz edilebileceği kamu makamı.

Açık celse nedir?

Açık celse (veya kamuya açık/aleni duruşma) halk, karar vericiler ve söz konusu projenin yatırımcı veya uygulayıcı firması ile toplantılardır. Halk, yetki sahibi kamu görevlisi veya görevlilerine sorularını sorabilir, fikir, bilgi, analiz, yorum, öneri ve argümanlarını verebilir. Halk yazılı doküman ve önerilerini de sunabilir.

Nihai karar halka açık olmalı mıdır?

Evet, halk kamu tarafından alınan herhangi bir karar hakkında derhal bilgi sahibi olmalıdır. Karar metni, kararın bağlandığı tüm gerekçeler ve özel hususlar dahil olmak üzere, halka açık olmalıdır.

iii. Üçüncü Yapı Taşı: Çevresel konularda adalete başvuru

Aarhus Sözleşmesi'nin üçüncü yapı taşı halkın adalete erişimi ve başvurusuyla ilgilidir. Adalet başvuru bireysel hakları savunanlar (Örn. firmalar) ve ortak faydayı savunanlar (çevre örgütleri) arasında eşit şartlar sağlar ve de Sözleşme'nin bilgiye erişim ve halkın katılımı hükümlerinin tutarlı ve etkili şekilde uygulanmasına katkı koyar.

Mahkemeye kim dava açabilir?

Herhangi bir kişi – bireysel vatandaşlar, STK'lar, devlet memurları veya şirketler dahil olmak üzere– **bilgiye erişim hakkının uygulanması için** mahkemeye dava açabilir. Ancak, bu hak, halkın katılımı haklarının ihlali veya çevre yasalarının ihlali ile ilgili

şikayetler söz konusu olduğunda sınırlı kalmaktadır:

Sözleşme, mahkemeye kimin dava açma hakkı olduğunun geniş şekilde yorumlanmasını teşvik eder.

- Bilgi talebinde bulunmuş olan ve yeterli yanıt alamayan herhangi bir kişi bilgi talebinin düzgün bir şekilde ele alınmadığına inandığı durumlarda gözden geçirme sürecine erişebilmelidir.
- Fiilî veya muhtemel etkileri olan çevresel bir kararda yer almasına izin verilmezse, herhangi bir kişi gözden geçirme isteyebilir.
- Sözleşme, çevre korumayı teşvik eden STK'lara doğası gereği "yeterli ilgi sahibi" olarak açıkça yer vermekte; ve onlara, çevreyle ilgili kanun esaslı ihlal edilmiş veya ulusal çevre mevzuatındaki prosedürler kamu kurumu tarafından ihlal edilmişse, alınan kararlara, eylem ve ihmallere itiraz hakkı tanımaktadır.
- Son olarak, Sözleşme, ulusal çapta belirlenmiş sınırlamalara tabi olan kamu üyelerinin "özel kişiler" olarak çevre mevzuatı ihlallerine doğrudan itiraz etmelerine de olanak sağlar.

Bazı özel ilgi veya hasarın olması gerekli midir?

Hayır. Aarhus Sözleşmesi, Tarafları adaletin geçerliliğine dair dar kısıtlamaları terk etmelerini zorunlu kılmaktadır. Genel anlamda, bireye hasar veya özel ilgi gerekmemektedir. Aarhus Sözleşmesi Tarafların bu gibi eski kavramları bir yenisiyle değiştirmelerini gerektirir: "yeterli ilgi sahibi" olmak.

"Yeterli ilgi sahibi" nedir?

"Yeterli ilgi sahibi" ulusal hukuk tarafından belirlenir. Ulusal hukuk "adalete geniş erişimi" temin etmelidir. Temin etmezse, hukuğun değişmesi gerekir. Aarhus Sözleşmesi hedeflerine ters düşen mevzuat veya içtihat gibi ulusal kısıtlamaları kabul etmemektedir.

Eğer halkın katılımıyla ilgili işlemler ihlal edildiyse, kamu menfaatleri açık olarak zarar görmüştür. Bu tür ihlaller hakkında dürüst bir yazılı şikayette bulunmak karar verme prosedüründeki soruna istinaden "yeterli ilgi"yi göstermektir. STK'lar "yeterli ilgi"yi ispat etmek zorunda değildir.

Aarhus Sözleşmesi adalete erişimde diğer engeller hakkında bir şey söylüyor mu?

Evet. Adalet "yanına yaklaşılmaz" olmamalıdır. Birçok ülkede, adalet giderleri vatandaşları veya grupları mahkemeye gitmekten alıkoyuyordu. Taraflar artık bu gibi

yüksek maliyet engellerinin önüne geçmeyi veya kaldırmayı taahhüt etmişlerdir. Buna ek olarak, Sözleşme işlemlerin zamanlı, adil ve hakkaniyete uygun olmasını talep etmektedir.

Çevresel haklar hakkında kim karar verecektir?

Bağımsız ve tarafsız bir "üçüncü şahıs". Ne hükümet, ne de vatandaş, birisinin çevresel haklarının ihlal edildiğine karar vermemelidir. Bu "üçüncü şahıs" genelde o ülkenin hukuk sistemidir.

Yasal bir itirazda hangi dayanaklar kullanılabilir?

Katılım hakları ihlalinin ileri sürüldüğü bir durumda, birey, kararın veya eylemin (ya da hatta işlemde kaçınmanın) "usul hukukuna uygunluğu"nu sorgulayabilir. Sözleşme ayrıca kişilerin bu gibi kararların "maddi hukuka uygunluğu"nu sorgulamasını sağlar, yani kararın bilfiil özüne itiraz edilebilir.

Halk sadece kamu makamının eylem ve ihmallerini mi sorgulayabilir – veya özel kişilerininki dahil midir?

Yukarıda bahsedilen gereksinimlerin yanı sıra, Taraflar kamu üyelerinin (çevre örgütleri dahil) kendi ulusal hukuk hükümlerine aykırı gelen hem özel kişi hem de yetkili makamların eylem ve ihmallerini sorgulamak üzere idari ve adli işlemlere erişebilmelerini sağlamalıdır. Bir ülke, özel kişileri veya kamu yetkililerine dava açmadan evvel bir kişinin yerine getirmesi gereken, önceden belirlenmiş kriterleri kullanabilir ancak adalete başvuruyu tamamen engelleyemez.

Yasal itirazda çareler nelerdir?

Sözleşme, mahkeme emri dahil ulusal hükümetlerin etkin çareler temin etmesini gerektirir. mahkeme emri bir faaliyetin mahkeme kararıyla durdurulması demektir.

b. Sözleşmenin İşleyişi

i. Taraflar Toplantısı (TT)

Aarhus Sözleşmesi'nin en üst karar verme organı iki veya üç yılda bir araya gelen Taraflar Toplantısı'dır (TT). Toplantı'nın temel işlevi Sözleşme'nin uygulanması ve daha da gelişmesi için süreci yönlendirmek ve denetlemektir. Ayrıca, Sözleşme'ye yönelik değişiklikleri değerlendirme ve kabul etmenin yanı sıra Sözleşme'ye protokoller hazırlar. Gerekli olduğu takdirde, TT herhangi bir alt organı da oluşturabilir (uzman grubu, uygulama ekibi, çalışma grubu vb) ve Sözleşme'nin mali düzenlemeler dahil iş planını (faaliyetleri) onaylar. Her TT için, Taraflar ulusal uygulama raporları hazırlar ve Sözleşme'nin uygulamasındaki ilerlemenin değerlendirebilmesi, karşılaşılan sorunları aydınlatmak ve bunlara yönelik çözümleri bulmak için özet bir rapor hazırlar. Bu, Sözleşme'nin ulusal uygulamadaki durumunu değerlendirmek için bir fırsattır ve Tarafların bu raporları sivil toplum kuruluşlarıyla yakın işbirliği içerisinde hazırlamaları teşvik edilir.

TT'nin ve Sözleşme'nin diğer organlarının temel özelliklerinden birisi geniş sayıda paydaşa açık olmalarıdır. Çevre örgütleri (STK'lar) bu hakkın ana kullanıcıları iken, sanayi temsilcileri sadece bazı kısımları ve toplantılarıyla ilgilenmektedir. Sözleşme'nin müzakere sürecinde olduğu gibi, çevre örgütlerinin katılımının aynı temele dayandığı genel olarak kabul görmüştür. Resmi olarak, çevre örgütlerinin bu toplantılarda gözlemci statüsü bulunmaktadır. Fakat daima toplantı gündemlerine yönelik görüş, teklif, yorum ve öneri veya başka toplantılar için hazırlanmış diğer herhangi bir belgeyi ibraz edebilir, toplantılarda aktif bir rol alabilirler. Resmi koşullarda, Taraflar arasında en az bir tanesinin çevre örgütlerinin getirdiği katkı ve önerileri tartışmayı desteklemesi gerekir ancak pratikte bu hiçbir zaman sorun olmamıştır. Çevre örgütleri aynı zamanda taslak hazırlama grupları, uzman gruplarına mahsus vb daha küçük toplantılara katılmaya davetlidir. Aarhus Sözleşmesi'nin bir diğer kendine özgü özelliği ise her Taraflar Toplantısı sonucunda Taraflar ve paydaşlar arasında hemfikir olunan bildirin kabul edilmesidir.

Bugüne kadar, dört Taraf Toplantısı yapılmıştır: Lucca, İtalya (2002), Almatı, Kazakistan (2005), Riga, Letonya (2008) ve Chisinau, Moldova (2011).

Özel nitelikli kararların alınmasına ihtiyaç duyulan durumlarda, Olağanüstü Taraflar Toplantısı yapılabilir. Bugüne kadar iki Olağanüstü Taraflar Toplantısı yapılmıştır. Bunlardan birincisi 2003 yılında Sözleşme'de Kirletici Salınım ve Taşınım Kaydı (KSTKP) Protokolü'nün tanınması için Kiev'de yapılmıştır. İkinci olağanüstü toplantı

Nisan 2010'da Cenevre'de Karar Vermede Halkın Katılımı Uygulama Ekibi'nin oluşturulması için yapılmıştır.⁵

2002'de Lucca'da yapılan birinci Taraflar Toplantısında, iki toplantı arasında bir alt organ olarak Taraflar Çalışma Grubu oluşturuldu. Çalışma Grubunun temel görevi iş programının uygulanmasını izlemek, Aarhus Sözleşmesi altındaki diğer tüm yan organların faaliyetlerini izlemek, Sözleşme'ye getirilmesi gereken değişiklikleri incelemek ve TT'lerini hazırlamaktır. Taraflar Çalışma Grubu yılda en az bir kere bir araya gelmeli ve ilgili tüm taraflar katılabiliridir.

Sözleşme'nin işleyişi ve sivil toplum temsilcileri için bir diğer önemli organ TT'de atanan, yedi Taraf temsilcisinden oluşan ve çevre örgütleri adına gözlemci olan Taraflar Toplantısı Bürosu'dur. Tarafların Lucca'daki birinci toplantısından bu yana, çevre örgütleri Büro toplantılarında Avrupa Çevre Bürosu ve Avrupa ECO Forumu'ndan John Hontelez tarafından temsil edildi. Haziran 2011'deki Chisinau toplantısı akabinde, Aarhus Sözleşmesi Büro toplantılarına STK gözlemcisi olarak Jeremy Wates (Avrupa Çevre Bürosu ve Avrupa ECO Forumu) katıldı. Büro toplantılarında temsilcimizin olması yürütülen tartışmalara yorum, öneri ve yeni konuların taşınmasında etkili bir araç olmuştur.

ii. Uygulama Ekipleri ve Uzman Grupları

Sözleşme'nin uygulanmasını sağlamak için, Taraflar Toplantısı çalışma grupları, uygulama ekipleri (İng: task force) ve/veya uzman grupları şeklinde alt organlar oluşturabilir. Eğer Çalışma Grupları resmi taslak önerilerini müzakere edecekse, Uygulama Ekipleri uygulamada rastlanabilecek sorunları sistematik olarak incelemelidir. Hem Çalışma Grupları hem de Uygulama Ekipleri tüm Taraflara ve paydaşlara açıktır. Uzman Grupları konuya mahsus olarak görevlendiren kişilerden oluşmaktadır. Yakın zamana kadar, dört adet uygulama ekibi bulunmaktaydı: adalete başvuru, elektronik bilgi araçları, uluslararası forumlara halkın katılımı ve yeni kurulan Çevresel Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı Uygulama Ekibi. Bu kitapçığın hazırlandığı sırada iletişim stratejisi uzman grubu bulunmaktaydı.

- Elektronik Bilgi Araçları Uygulama Ekibi'nin görevi halkın çevresel bilgiye erişimini sağlamak için elektronik imkânların daha etkin kullanılarak Sözleşme'nin uygulamasını kolaylaştırmaktır. Bu uygulama ekibine verilen diğer

⁵ İzlanda'daki bir volkanın patlaması sonucu hava trafiğinde yaşanan aksamalardan ötürü, yeterli sayıda resmi karar alabilecek Taraf bulunamamış, dolayısıyla 30 Haziran'da Nisan toplantısı kararlarını tasdik etmek üzere Olağanüstü Taraflar Toplantısı tekrar bir araya gelmiştir.

görevler kapasite geliştirme ihtiyaçları, engelleri ve çözümlerini tespit etmek, kapasite artırımı faaliyetlerinde ortaklıkları kolaylaştırmak, Sözleşme'nin çevrim içi raporlama sisteminin geliştirilmesi ve bilgi stratejilerine ilgili ulusal elektronik erişimin incelenmesi dahil olmak üzere "takas odası" mekanizmasının bakımını ve geliştirilmesini desteklemektir. Bu Uygulama Ekibinin lideri İngiltere idi. Haziran 2011'de Chisinau'da yapılan 4. TT'de Taraflar, Taraflar Çalışma Grubu yetkisi kapsamında, Sözleşme'nin birinci yapı taşının ve Stratejik Planın bazı kısımlarının daha geniş olarak ele alınması için, bu uygulama ekibinin faaliyetlerinin kapsamını genişleterek, isminin Bilgiye Erişim Uygulama Ekibi olarak değiştirilmesine karar verdi. Bu Uygulama Ekibi'nin lideri ise Moldova'dır.

- 2008 yılında Riga'da yapılan TT'de, Avrupa ECO Forumu ve diğer çevre örgütlerinin lobi faaliyetleri, Sözleşme'nin birkaç Taraf'ından gelen destekle, Halkın Katılımına Mahsus Uzman Grubu'nun kurulmasına yol açtı. Bu grup, Taraflar ve diğer paydaşlar arasında, iyi uygulama örneklerini derleme ve Taraflar Çalışma Grubu'na Halkın Katılımı Uygulama Ekibi'nin görev tanımına dair tavsiyede bulunma dahil olmak üzere karar verme süreçlerinde halkın katılımı hakkında bilgi paylaşımını koordine etmekle yetkilendirildi. Temmuz 2009'da bu görev tanımı Taraflar Çalışma Grubu tarafından kabul edildi ve Çevresel Karar Verme Süreçlerinde Halkın Katılımı Uygulama Ekibi 30 Haziran 2010 tarihinde olağanüstü bir Taraflar Toplantısında kuruldu. Bu Uygulama Ekibi'nin lideri İrlanda'dır ve halkın katılımı hükümlerinin daha iyi uygulanmasını sağlayacak faaliyetleri yürütmekle sorumludur. Bu, halkın katılımıyla ilgili iyi uygulamaların toplanması, uzmanlık ve deneyimlerin paylaşımının yanı sıra uygulamada ortak zorlukların, etkin halk katılımındaki engellerin tespit edilmesini ve kapasite geliştirme ihtiyaç ve tedbirlerini araştırmayı kapsamaktadır.
- Aarhus Sözleşmesi'nin ana odak noktası ulusal ölçektir. Ancak Taraflar Sözleşme ilkelerini uluslararası boyuttaki çevresel karar verme süreçlerinde ve çevre konularıyla ilgili çalışan uluslararası kuruluşlar çerçevesinde de teşvik etme taahhütünde bulunmuşlardır. Bunun uygulanması için "Almati Esasları" olarak adlandırılan özel esaslar hazırlanmış ve Mayıs 2005'te Almati'deki TT'de kabul edilmiştir. Aynı zamanda, Almati Esasları'nın uluslararası forumlara danışılması için Uluslararası Forumlara Halkın Katılımı (UFHK) Uygulama Ekibi kurulmuştur. İlk danışmalar 2006-2008 yıllarında yapılmıştır. 2008 yılında Riga'da yapılan 3. TT'de, ortak çalıştaylar, Sözleşme toplantılarına katılım daveti, iyi örneklerden oluşan vaka çalışmalarının özeti hazırlanarak yaygınlaştırılması vb yöntemlerle uluslararası forumlara ulaşmada Uygulama Ekibi'nin yetkisi yenilenmiştir. Bu Uygulama Ekibi'nin lideri Fransa idi. Chisinau'daki 4. TT'de, Taraflar uluslararası forumlarda Sözleşme ilkelerinin uygulanmasını teşvik etmeye devam etmeye karar vermişlerdir ancak bu görevi

Taraflar Çalışma Grubu'nun sorumluluğu altına almışlardır. Fransa yine de bu alandaki liderliğini devam ettirecektir.

- Çevre örgütleri tarafından önerilen, Adalet Başvuru Uygulama Ekibi'nin görevi, adalete dair bilgilerin değiş tokuşunu yaparak ve Sözleşme'nin 9. Maddesinin uygulanması yönünde iyi örneklerin incelenmesiyle (ör. adalete başvuruda maddi ve idari engeller, çareler hakkında kararlar, yürürlükte kalma kriterleri, kurumsal kapasite, bilimsel ve teknik uzmanlık, alternatif uyumsuzluk çözümü mekanizmaları vb) Sözleşme'nin üçüncü yapı taşıını desteklemektir. Uygulama Ekibi ayrıca adalet bakanlıkları, kamu yararına çalışan avukatlar ve spesifik STK'lar gibi adli ve diğer yasal mesleklerden temsilcilerin bulunduğu adalete başvuru konusunda kapasite geliştirme etkinlikleri ve konferansların düzenlenmesi ile görevlidir. Bu Uygulama Ekibi'nin lideri Finlandiya'dır.
- İletişim Stratejisi Uzman Grubu 2009 yılındaki Taraflar Çalışma Grubunda oluşturuldu ve hem Sözleşme hem de KSTKP hakkında farkındalık yaratmak üzere bir taslak iletişim stratejisi geliştirmekle görevlendirildi. Ayrıca, Sözleşme'nin 2009-2011 çalışma takvimini uygularken bazı spesifik etkinliklerde yol göstermekle ve 2009-2014 Stratejik Planı hedeflerini takip etmekle görevlendirildi. İletişim Stratejisi Chisinau'da 4. TT'de kabul edildi ve bu uzman grubu artık yoktur.

iii. Raporlama Mekanizması ve Uygulama Raporları

Sözleşme, Tarafların toplantılarda yapılan düzenli raporlamalar aracılığıyla, Sözleşme'nin uygulanmasını sürekli olarak denetlemelerini gerektirmektedir. Bunun için, 2002 yılında Lucca'da yapılan birinci TT'de "raporlama şartları" kararlaştırılmıştır. Spesifik bir raporlama formatını izleyerek, Taraflar Sözleşme'nin uygulanmasında aldıkları yasamaya ilişkin ve pratik tedbirleri raporlamak zorundadır. Taraflar bu raporları kamuya danışarak, şeffaf bir şekilde hazırlamalıdır. Sözleşme Tarafları için Ulusal Uygulama Raporu (UUR) bir zorunluluk iken, Sözleşme'yi imzalamış taraflar ve diğer devletler faaliyetlerini ancak dilerlerse raporlarlar.

Aarhus Sözleşmesi'nin doğası gereği, raporlama sürecinde halkın katılımı temel unsurların başında gelir. Avrupa ECO Forumu farklı aşamalarında ilk iki raporlama döngüsündeki gelişmeleri izledi ve raporlama sürecinde katılım ve şeffaflığın muhafaza edilmesi için STK'ların müşterek çabalarını koordine etti. Hem hükümetler hem de çevre örgütleri raporları hazırlarken işbirliğine teşvik edildi. Ancak bu her zaman mümkün olmadı ve birkaç çevre örgütünün kendi raporunu hazırlamasına neden oldu. İkinci raporlama döngüsünde, Avrupa ECO Forumu süreç ve içeriğe odaklı bir anket yürüttü. Anketin birinci bölümü süreçle ilgiliydi – STK'ların UUR'lar hazırlanırken sürece dahil olup olmadığı, oldularsa nasıl dahil oldukları vs. Anketin ikinci bölümü ise, UUR'ların kalitesi hakkında STK yorumlarına, Sözleşme'nin

uygulanma durumu hakkında STK'ların değerlendirmesine ve hem ulusal hem de Sözleşme seviyesindeki süreçlerde alınacak dersler/sonuçlar/taleplere yer vermektedir.

Genel değerlendirme, birçok ülkede kamu yetkililerinin Sözleşme'de tanımlanan raporlama şartlarına uymak için çaba sarf etmesine ve birçok Taraf'ın şeffaf ve katılımcı süreçler izlemesine rağmen STK'ların raporlama kalitesini tatmin edici bulmadığını ortaya koydu. İfade edilen ana kaygılar, uygulama örneklerinin noksanlığı ve Sözleşme hükümlerinin etkin uygulanmasındaki engeller, eksiklikler ve sorunların belirtilmemesiydi.

iv. Uyum Mekanizması

Uluslararası çevre hukukundaki en önemli eksiklik, bireylerin ve STK'ların uluslararası adalete erişim yoksunluğudur. Uluslararası anlaşmalara uyumun denetimi genelde bireylerin ve STK'ların kabul gören prosedürleri kullanmasına izin vermez. Kamu üyelerine herhangi bir Taraf'ın uyumuyla ilgili endişelerini doğrudan davanın esasını inceleme yetkisine sahip olan Uyum Komitesi'ne dile getirmelerini sağlamasından ötürü Aarhus Sözleşmesi'nin uyum mekanizması benzersizdir. Komite bağlayıcı kararlar çıkaramaz ancak TT'ye, kimi durumlarda doğrudan münferit Taraf'lara tavsiyelerde bulunabilir. Buna ek olarak, Komite kendi inisiyatifiyle uyum sorunlarını inceleyebilir ve tavsiyelerde bulunabilir; TT'nin talebi doğrultusunda uyum veya Sözleşme hükümlerinin uygulanması üzerine raporlar hazırlayabilir. Uyum mekanizması, anlaşma kapsamındaki yükümlülükleri gereği, Tarafların uyumunu kolaylaştırmayı amaçlar.

Uyum Komitesi (ve rolü) nedir?

Uyum Komitesi şahsi kapasitesi dahilinde hizmet veren, Sözleşme Tarafı olan veya imzalamış olan ülke yurttaşı olan dokuz bireyden oluşmaktadır. Bu kişilerin, ahlaki kişilik sahibi ve, hukuk deneyimi dahil olmak üzere, Sözleşme'nin ilgili alanlarında yetenekli olmaları beklenmektedir. Uyum Komitesi adaylarını sadece Taraflar veya imzalamış olan taraflar göstermez, çevre STK'ları da aday gösterebilir (ve geçmişte başarılı bir şekilde aday göstermiştir).

Komitede her devletin birden fazla yurttaşı yer alamaz. Komite, Sözleşme hükümlerine uyumu çatışmacı olmayan, adli olmayan şekilde ve danışarak gözden geçirmelidir. Sadece uyumla ilgili sorunların olup olmadığını değil aynı zamanda bu sorunların nasıl çözülebileceğini de tartışır. Komite, şikayetçilerin ve/veya ilgili Taraf'ın sunduklarının ötesinde, kendi savlarını geliştirebilir ve sonuçlar çıkarabilir.

Kim bir "tebliğ" sunabilir?

Diğer sözleşmelerde olduğu gibi, Taraflar Komiteye başvurarak bir diğer Taraf'ın itaatsizliğinin denetlenmesini isteyebilir. Sözleşme Sekreteryası de bunu yapabilir. Ayrıca bir Taraf durumu hakkında öneri talebinde bulunabilir. Sözleşme'de artık istisna olmasa da oldukça benzersiz olan özellik, herhangi bir kamu üyesi Komiteye, Sözleşme'ye Taraf olduğu sürece, herhangi bir ülkeden kaynaklı itaatsizliğe dair bir tebliğ sunabilir (tebliğ şikayetin resmi adıdır). Buna "kamu tetiklemesi" (İng: public trigger) denir. Tebliğ, çevre veya insan hakları kuruluşları gibi STK'lardan da gelebilir. Tebliği sunan kişi, söz konusu Taraf ülkenin vatandaşı olmak zorunda değildir, veya bir kuruluşa, o ülkede hatta başka bir Taraf ülkede bile faaliyet gösteriyor olması gerekmez!

Bir tebliğ ne gibi itaatsizlik konularına değinebilir?

Tebliğ şu konularda olabilir: 1) Sözleşme'nin uygulanması için bir Taraf'ın gerekli yaşamaya ilişkin, düzenleyici ve diğer (kurumsal, bütçe gibi) tedbirleri almadaki ihmali; 2) Sözleşme'nin uygulanmasında bazı hükümlerin özel gereksinimlerini karşılamakta başarısız olan mevzuat, tüzük ve diğer tedbirler; ve/veya 3) kamu yetkililerinin Sözleşme'ye uyma veya Sözleşme'yi yerine getirmede acizliğine işaret eden spesifik olaylar, eylemler, ihmallere ve durumlar.

Usule ait adımlar nelerdir?

1. Tebliğ

Bu adım, bir Taraf veya kamu üyeleri (bireyler, STK'lar) tarafından hazırlanan Tebliğ ile başlar. Sözü geçen ülkede Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden en az bir yıl sonra gerçekleşen olayları irdelemelidir. 2004 yılından bu kitapçığın tamamlandığı tarihe kadar, bireyler ve kuruluşlar tarafından 59 tebliğ sunulmuştur (bunlardan sadece biri bir Sözleşme Taraf'ın başka bir Taraf'a çıkarmış olduğu tebliğdir).

2. Kabul edilebilirlik

Komite tebliğin tüm usule ait koşulları karşılayıp karşılamadığını belirler; örneğin, Sözleşme'nin sözü geçen ülkede halihazırda yürürlüğe girmiş olduğunu, tebliğin Sözleşme kapsamındaki konulara yeterince değinmekte olduğunu kontrol eder. Buna göre Komite hızlıca "geçerli" veya "geçersiz" kararını verir (genelde tebliğin sunulmasını takip eden bir sonraki toplantıda veya birkaç gün içerisinde)

3. Komite toplantılarında tartışmalar

Geçerli tebliğler Komitenin bir sonraki toplantı gündemine girer. Tebliği sunan kişi/kurum ve ilgili Taraf'ın tartışmalara katılımı ve Komite tarafından daha çok bilgi

temin etmeleri talep edilebilir. Gerekirse, Komite bunları bir başka sefer dahil etmeye karar verebilir. Genelde Uyum Komitesi toplantıları halka açıktır. Halkın gözlemci olarak katılmadığı ve yorum yapamadığı tek durum, Komite toplantısının kapalı olarak yapıldığı, bulguların ve tavsiyelerin sonuçlandırıldığı son evredir.

4. Taraflarla iletişim

Komitenin nihai bulguları ve tavsiyeleri halka açık olan raporlarında sunulmaktadır. Bu bulgu ve tavsiyeler Komitenin kararlarını benimseyebilen ve itaatsizlik beyannameleri, uyarılar⁶, ve en uç ölçü olarak bir ülkenin anlaşmadaki katılımının askıya alınması dahil olmak üzere, spesifik bir ülkeye karşı tedbirler alabilen Taraflar Toplantısı'na da sunulmaktadır. Tabi ki, Taraflar ancak uygulama teşviklerini takiben ve Komite tavsiyeleri yardımcı olmadıysa önlem alır.

Komitenin karar vermek için ne kadar zamana ihtiyacı vardır?

Ulusal dava takipleri ve uluslararası tahkim vakalarına göre Komite göreceli olarak hızlı karar vermektedir. 2003 yılından beri ortalama olarak yılda dört defa bir araya gelmiştir. Yine ortalama olarak prosedürden geçmesi 1 ila 1,5 yıl sürmüştür. Buna ek olarak, çoğu durumda sorun sadece 3 ila 4 yılda bir araya gelen TT tarafından da dikkate alınması için sunulmaktadır. Komite toplantılarının takvimine şu linkten ulaşılabilir: <http://www.unece.org/env/pp>.

Söz konusu Taraf Komite tavsiyelerinin takibini ne kadar yapar?

Bu değişkenlik gösterir. Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerine istinaden Ukrayna'nın düzenli itaatsizlik gösterdiği tespit edildiğinde (2004/03 sayılı dava), Komitenin tavsiyeleri 2008 yılında Riga'da yapılan TT'ye yönlendirildi. Bunun sonucunda, Ukrayna hükümetine, Komite tarafından tespit edilen sorunların çözümüne yönelik bir eylem planını 1 Ocak 2009 tarihine kadar sunmazsa, 1 Mayıs 2009'da yürürlüğe girecek olan koşullu bir uyarı verilmesine karar verildi. Neticede Ukrayna bazı adımları attı ve uyarı işlerlik kazanmadı. Ancak Komite, Ukrayna'nın Sözleşme altındaki yükümlülüklerine tam uyum sağlamadığını tespit etti. Belçika'nın Sözleşme'ye uymadığı ortaya çıkınca (2005-11 sayılı dava), ülke hızlıca mevzuatı değiştirmeyi hedefleyen birkaç kanun tasarısını devreye sokarak ve hem kamu hem de yargısal eğitim programlarında Sözleşme hakkında farkındalığı teşvik ederek konunun takibini yaptı.

⁶ Uyarı, Tarafların ortak bir politik beyanname, yani söz konusu ülkeye, eğer acil adımlar atılmazsa muhtemel sonuçları hakkında bir nevi son ihtar olarak açıklanabilir. Uyarı TT kararına bağlı olarak kabul edilir.

c. Sözleşme'nin Geliştirilmesi

Genetik olarak Değiştirilmiş Organizmalar (GDO) Değişikliği

Birçok insan çevreye Genetik olarak Değiştirilmiş Organizmaların (GDO) sokulmasından endişe duymaktadır. Bu endişeler, öncelikle biyolojik çeşitliliği ve GDO'lu ürünlerin üretimine ve GDO içeren ürünlere bağlı insan sağlığı üzerindeki muhtemel riskleri ve sosyo-ekonomik riskleri kapsamaktadır. Dolayısıyla, GDO'lar ile ilgili kararlar, bilgiye erişim, karar verme süreçlerine katılım ve ülkelerin ihtiyat prensibini uygulamasını ele alan, Rio Sözleşmesi'nin 10. ve 15. İlkeleri kapsamı altındadır.

Aarhus Sözleşmesi taslağı yapıldığında, iş dünyasının çıkarlarından, Avrupa Komisyonu ve bazı AB ülkelerinden kaynaklı direnç nedeniyle ne yazık ki, GDO'lar hakkındaki kararlara halkın katılımı diğer çevresel meselelere göre daha özel ve zayıf bir düzenlemeye sahipti.

Sözleşme'nin mevcut 6. Maddesi, 11. paragrafına göre, Taraflar, kendi ulusal yasaları çerçevesinde, uygulanabilir ve uygun ölçüde, Sözleşme'nin buyurduğu, çevreye GDO'ların kasıtlı olarak salınmasına izin verilip verilmeyeceğine dair kararlarda halkın katılımı hükümlerini uygulamaya mecburdur. Başka bir deyişle, Taraflar Sözleşme kurallarını tamamen veya kısmen uygulamayı ya da hiç uygulamamayı seçebilir. Diğer taraftan, Sözleşme kapsamında GDO'larla ilgili bilgiler açıkça çevresel bilgiler tanımı içinde yer almaktadır (madde 3.a). Fakat, ne tarz bilgilerin sağlanması, toplanması veya yaygınlaştırılması gerektiği tanımlanmamıştır.

Avrupa ECO Forumu'nun başarılı baskıları sonucu, 1999 yılında mevcut uygulamaya bakarak Sözleşme kapsamının genişletilmesine yönelik öneriler getirmek amacıyla GDO'lar hakkında bir Uygulama Ekibi oluşturulmuştur. Bir yıl sonra bu ekip, biyogüvenlik ve GDO'lara dair kararlarda bilgiye erişim ve halkın katılımı alanlarında ülkeler arasında büyük farklar olduğunu ortaya koydu. Sözleşme'yi imzalayan tarafların çoğunluğunda GDO'larla ilgili kararlarda halkın katılımı sınırlıydı.

2002 yılında Lucca'da yapılan ilk Taraflar Toplantısında, genetik olarak değiştirilmiş organizmalar hakkında bilgiye erişim, halkın katılımı ve adalete başvuru esasları kabul edildi; bunlar GDO'lar hakkında Lucca Esasları olarak bilinmeye başlandı. Toplantıda ayrıca daha fazla yasal olarak bağlayıcı bir yaklaşıma yönelik seçeneklerin araştırılması için GDO Çalışma Grubu oluşturuldu. AB'nin ve iş dünyası lobbiesinin sürekli erteleme baskılarından ötürü, neredeyse üç yıl boyunca GDO Çalışma Grubu

yasal olarak bağlayıcı, uygun bir mekanizma hazırlayamadı ve ortada beş seçenek kaldı (dört tanesi bağlayıcı, biri bağlayıcı olmayan). Doğu Avrupa, Kafkasya ve Orta Asya ülkelerinin çoğunluğu ve Avrupa ECO Forumu gibi STK'lar bağlayıcı seçenekleri destekledi. Fakat AB üyesi ülkeler, diğer uluslararası ve bölgesel araçlarla (AB mevzuatı, Cartagena Biyogüvenlik Protokolü, Codex Alimentarius dahil olmak üzere) olası tekrür ve çelişiklere, ve yeni devletlerin Aarhus Sözleşme'sine katılımında gerçekleşebilecek zorluklara dikkat çekerek bağlayıcı seçenekleri desteklemedi.

Sonuçta, Almatı'de 2005 yılında yapılan ikinci Taraflar Toplantısında, AB ve Avrupa ECO Forumu'nun desteklediği Doğu Avrupa, Kafkasya ve Orta Asya ülkeleri arasındaki karmaşık müzakereler sonucunda, Almatı Değişikliği olarak anılan, GDO'lar hakkında karar verme süreçlerine halkın katılımını sağlayan, yasal olarak bağlayıcı bir uzlaşmaya varıldı.

GDO Değişikliği, 6. Madde, 11. paragrafını yeniden kaleme almıştır ve Sözleşmenin 6. Maddesi ve Ek 1'inin değiştirilmiş tekrarlarını yansıtmaktadır. GDO Değişikliği'nin ana yükümü, çevreye ve piyasaya GDO'ların kasıtlı salınımına izin verilip verilmemesine dair kararlardan evvel, erken ve etkili bilgilerin temin edilmesi ve halkın katılımının sağlanmasıdır. Ek 1'in tekrarı Tarafların karar verme süreçlerinde şeffaflığı korumasını ve halkın usule dair bilgilere erişimini sağlamalarını gerektirmektedir. Kamu yetkililerinin GDO'lara dair karar verme prosedürlerinin tüm aşamalarını erken vakitte halka bildirmelerini gerektirmektedir.

GDO Değişikliği, kabul edildiği dönemde Sözleşme'ye Taraf olan ülkelerin dörtte üçü yani 27 Taraf tarafından imzalandığında yürürlüğe girecektir. AB ve Almatı'deki ikinci Taraflar Toplantısında Taraf haline gelmiş devletler tarafından onaylanması yukarıda belirtilen gereğin sağlanmasını gerektirmez. Ayrıca, yürürlüğe girdikten sonra Değişiklik sadece imzalamış olan Tarafları yasal olarak bağlayacaktır.

Kirletici Salınım ve Taşınım Kaydı (KSTK) Protokolü

Kirletici Salınım ve Taşınım Kayıtları (KSTK), kirletici salınımları, kirletici ve atıkların belirli bir alanın dışına taşınması hakkında kamuya bilgi sağlamak için uygun maliyetli bir araçtır. Kayıt sistemi, kirlilik seviyeleri üzerinde önemli bir baskı unsuru oluşturmaktadır çünkü hiçbir şirket en büyük kirleticiler arasında anılmak istemez.

Kirletici salınım ve taşınım kaydı oluşturma fikri ilk olarak Amerika Birleşik Devletlerinde, 1984 yılında, Hindistan'ın Bhopal kentinde bir tarım ilacı fabrikasının yanlışlıkla tehlikeli metil izosiyanat gazını yaymasıyla binlerce kişinin ölümüne sebep olan felaket kaza sonrası ortaya çıktı. Kısa bir süre sonra, Amerikan Kongresi, tüm ortamlarda (hava, su ve toprak) salınımları ve 600'ü aşkın kimyasalın belirli bir alan

dışına taşınmasını takip eden Toksik Madde Salınım Envanteri (TMSE) olarak adlandırılan bir kayıt oluşturarak, Acil Durum Planlaması ve Kamunun Bilme Hakkı Yasasını çıkardı. Avustralya ve Kanada dahil olmak üzere diğer memleketler de ulusal KSTK sistemleri geliştirmeye başladı.

Aarhus Sözleşmesi'nin kabul edilmesini ve kirlilik kaynakları hakkında daha fazla bilgi ihtiyacını takiben, Sözleşmeyi imzalayan tarafların 1999'daki ilk toplantısında KSTK Uygulama Ekibi oluşturuldu. Uygulama Ekibinin görevi, uluslararası süreçler ve ulusal sistemlerdeki deneyimleri inceleyerek KSTK'lar üzerine gelecekte yapılacak çalışmalar için taslak öneriler hazırlamak ve Sözleşme'nin 5. Maddesi, 9. paragrafının uygulanması için uygun bir araç geliştirmektir (Sözleşme'nin bu bölümünde, "yapısal, bilgisayar donanımlı ve halka bir açık veritabanı üzerinde kirlilik envanterlerinin veya kayıtlarının tutulduğu tutarlı ve ülke çapında bir sistem"den bahsedilmektedir). Çek Cumhuriyeti bu işin liderliğini üstlenmiştir. Çalışmaları yasal olarak bağlayıcı bir aracın hazırlanmasına yönelik anlaşma önerisine yol açtı, ve bunun sonucu olarak, Mayıs 2003'te Kiev'de yapılan olağanüstü Taraflar Toplantısında Aarhus Sözleşmesi'nin Kirletici Salınım ve Taşınım Kayıtları Protokolü (KSTKP) 34 ülke ve Avrupa Birliği tarafından imzalandı.

Protokol, Tarafların kirlilik bilgisi toplayan ve raporlayan, ülke çaplı sistemler oluşturmasını gerektirmektedir ve KSTK'lar için bir dizi temel unsur tanımlar. Protokolün birincil hedefi kamuya yönelik bilgilerin geliştirilmesi olduğu için, KSTK bilgisi elektronik olarak erişilebilir olmalıdır (ör. ücretsiz internet sitesi). Taraflar elektronik erişimi olmayan kamu üyeleri için "diğer etkin yöntemler" sağlamalıdır. KSTK'lar tesisler hakkında bilgi, yayılı kirlilik ve toplam emisyon kirlilik seviyeleri hakkında bilgi vermelidir. Protokol kirleticilerin verilerinin gizli kalması yönündeki taleplerine sınırlı bir hüküm tanımaktadır.

Protokol ayrıca KSTK'ların oluşturulması ve değiştirilmesinde halkın katılımını talep eder. Protokolün uygulanmasında, özellikle de sınır bölgelerinde bilgi paylaşımı ve gelişmekte olan veya geçiş ekonomisindeki Taraf ülkelere teknik desteğin sağlanması gibi alanlarda, geniş kapsamlı uluslararası işbirliği önemli bir unsur oluşturmaktadır. Ayrıca, Protokol kullanıcıların ihtiyaçlarına ve yeni teknik gelişmelere göre revize edilebilir dinamik bir araç olarak tasarlanmıştır.

KSTK Protokolü farklı ülkelerde elde edilebilecek asgari gereksinimleri hedeflemektedir. Aarhus Sözleşmesi'ni onaylamamış ülkeler ve BM/AEK üyesi olmayan ülkeler dahil olmak üzere, tüm ülkeler Protokolü imzalayabilir. Dolayısıyla, yapısı gereği Protokol "açık" ve küresel bir protokoldür. Onaltı Tarafın onayını takiben 8 Ekim 2009 yılında yürürlüğe girmiştir ve ilk Taraflar toplantısı Nisan 2010'da yapılmıştır.

d. Almati Esasları: Sözleşme İlkelerinin Uluslararası Forumlarda Uygulanması

Sözleşme'nin 3.7 Maddesi, Tarafların, Sözleşme ilkelerini uluslararası çevresel karar verme süreçlerinde ve çevre konularıyla ilgili çalışan uluslararası kuruluşlar çerçevesinde de uygulamalarını gerektirmektedir. Buna göre, Almati'de 2005 yılında yapılan ikinci Taraflar Toplantısında, bir dizi esas geliştirilmiş ve uluslararası forumlarda Almati Esaslarının danışılması için bir çalışma kolu oluşturulmuştur. Esasların uygulanmasında yaşanan tecrübelerin Taraflar arasında paylaşımı amaçlı çalıştaylar düzenlenmiştir. İyi uygulamalara örnek olarak, sivil toplum temsilcilerinin uluslararası toplantıların resmi delegasyonlarına dahil edilmesi sayılabilir.

Yüzden fazla uluslararası foruma, halkın katılımına dair yaklaşımları hakkında bilgi toplamak ve bu forumlara daha fazla ulaşmayı teşvik etmek için bir anket gönderilmiştir. Bunlar arasında Birleşmiş Milletler Çevre Programı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu ve Dünya Bankası sayılabilir. Anket sonuçları sivil toplumun uluslararası forumlara erişiminde en yaygın biçiminin akredite sivil toplum örgütlerine gözlemci statüsünün verilmesi olduğunu ortaya koydu. Örneğin, Birleşmiş Milletler Çevre Programı devlet-dışı aktörlere forumda danışmanlık rolü vermektedir; Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu toplantı tutanaklarını BM internet sitesi aracılığıyla duyurmaktadır. Komisyonun ayrıca "Temel Gruplar" (İng: Major Groups) olarak adlandırılan, sivil toplum örgütleri dahil tüm paydaşların konferans konuları çerçevesinde "eyleme yönelik öncelik" metinlerini sunmasına ve oturumlar sırasında yorum yapma, sorular yönelmelerine fırsat tanıyan bir modeli bulunmaktadır. Almati Esaslarının etkisi, sonuçta Aarhus Taraflarının katıldıkları forumlarda esasların uygulanmasını teşvik etmedeki bağlılıklarını ne derecede ciddiye aldıklarına dayanacaktır.

Avrupa ECO Forumu Almati Esaslarının uygulanmasını desteklemektedir ancak yürütülen tartışmaların son aşamasında, Esaslar kapsamının Sözleşme'nin ilk iki yapıtaşıyla sınırlandırılmış olmasından ve adalete başvuru ayağına dair neredeyse hiçbir şey içermemesinden ötürü üzgündür.

e. İlgili Anlaşmalar

i. Stratejik Çevre Etki Değerlendirme (SÇED) Protokolü

Halkın katılımının çevre için önemli olduğu gerçeğinin yanı sıra, katılımın ne zaman sağlanması gerektiği sorusu bakidir – yani, karar verme sürecinin hangi düzeyinde. En çok deneyim bireysel, somut projeler düzeyinde elde edilmiştir. Yeni uluslararası anlaşmalar, planlama, program geliştirme, politika oluşturma ve idari düzenlemelerin teklifinde daha üst düzey ve erken evrelerde çevrenin ve halk görüşünün özümsemesi için, bunun ötesine geçmektedir. Bu, stratejik düzeyde halkın katılımıdır.

Stratejik Çevre Etki Değerlendirme (SÇED) önerilen plan, program ve diğer stratejik eylemlerin çevresel etkilerini incelemek ve bulguları karar vermeye dahil etmek için sistematik ve ileriye yönelik bir değerlendirme sürecidir. Çevre Etki Değerlendirmesine (ÇED) göre, SÇED karar verme sürecinin çok daha erken bir aşamasında yürütülür ve dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma açısından önemli bir araç olarak görülmektedir.

BM/AEK Sınıraşan Çevre Etki Değerlendirme Sözleşmesi'ni (Espoo Sözleşmesi) bütünlükten SÇED Protokolü 2003 yılında Kiev'de "Avrupa için Çevre" bakanlar konferansında kabul edilmiştir. Protokol plan ve programlarda halkın katılımı için bir prosedür sağlar. Avrupa ECO Forumu'nun baskısıyla, böyle bir Protokole olan ihtiyaç ilk olarak Aarhus Sözleşmesi'ni imzalayanlar ve Taraflar arasında görüldü. Ancak, inisiyatifin, 2001 yılında Protokolü geliştirmeye mahsus bir çalışma grubu oluşturmuş olan Espoo Sözleşmesi'ne devredilmesine karar verildi. Avrupa Komisyonu ve 38 devlet Protokolü imzaladı. BM/AEK altında müzakere edilse de, Protokol tüm BM üye ülkelerine açıktır.

SÇED Protokolü plan ve programların diğer ülkeleri etkileme olasılığı olup olmadığına aldırılmaksızın değerlendirilmelerini gerektirmektedir. Protokol ayrıca hükümetlerin kendi politikaları ve mevzuatını değerlendirmesi yönünde çaba sarf etmesini şart koşarak, bu aracın üst düzey karar verme süreçlerinde de uygulanmasını teşvik etmektedir. Protokol, ilk defa sağlık yetkililerine danışılmasını gerektirerek, sağlık sektörüne kalkınma planlamasında rol alması için yasal dayanak oluşturmaktadır.

SÇED Protokolü 11 Temmuz 2010'da yürürlüğe girdi. Protokol Tarafları resmi plan ve program taslaklarının çevresel etkilerini değerlendirmek mecburiyetindedir. Protokol aynı zamanda politikalar ve mevzuata da hitap etmektedir fakat SÇED'nin bu alanlarda uygulanması mecburi değildir. Protokol çok sayıda kalkınma sektöründeki hükümet kararlarında geniş bir halk katılımını sağlar. Kamunun sadece plan ve

programlar hakkında bilgi sahibi olması hakkı bulunmamakta, aynı zamanda yorum yapma, yorumlarının kaile alınması, alınan nihai karar ve nedenleri hakkında bilgilendirilmesi yönünde hakları vardır. Kamunun stratejik karar verme süreçlerine katılımı Espoo ve Aarhus Sözleşmelerine dayanmaktadır.

SÇED Protokolü hakkında daha fazla bilgiye şu internet sitesinden ulaşılabilir:
http://www.unece.org/env/eia/sea_protocol.htm

3. Aarhus Sözleşmesi ve Avrupa Birliği

Avrupa Birliği Aarhus Sözleşmesi'ne Devlet olmayan tek Taraftır; bunun yerine kompleks bir dizi hukuk kuralları tarafından yönetilen bir bölgesel ekonomik bütünleşme örgütüdür. AB Sözleşme'ye 2005 yılından beri Taraftır. Bunun sonucunda, kendi kurumlarının uyumunu sağlaması ve Üye Ülkeri için ilgili kuralları değiştirmesi gerekmiştir.

Mevzuat yoluyla, AB özellikle çevresel bilgilere erişim ve çevresel karar verme süreçlerinde halkın katılımı alanlarında Sözleşme'yi yürürlüğe koymak ve uygulamak üzere adımlar atmıştır. 2003 yılında AB iki Direktifi hayata geçirmiştir; bir tanesi çevresel bilgilere erişim, diğeri ise halkın katılımıyla ilgilidir. Bu Direktifler tüm 27 Üye Ülkede geçerlidir ve 2005 yılına kadar her ülkeye aktarılmaları gerekmiştir (Bulgaristan ve Romanya için AB'ye üye oldukları 2007 yılına kadar).

Ekim 2003'te, Avrupa Komisyonu çevresel konularda adalet erişim üzerine bir Direktif önerisi sunmuştur. Komisyonun gözünde, Aarhus Sözleşmesi'ne Taraf olan AB, vatandaşlarına, AB kaynaklı çevre yasalarının ihlaline karşı, kamu kurumlarına veya doğrudan özel kişi/firmalara karşı mahkeme hakkı tanıyarak Üye Ülkelerini adalet erişim ayağına uymalarını sağlamakla yükümlüdür. Avrupa Parlamentosu öneriyi destekledi ancak Bakanlar Kurulunda ülkelerin büyük bir koalisyonu bu Direktifin kabul edilmesini şimdiye kadar engelledi. Gerekçeleri, Sözleşme'ye bireysel Taraflar olarak (İrlanda dışında) üçüncü yapı taşı uygulama yükümlülükleri olduğu fakat müşterek bir yükümlülükleri olmadığıydı.

Eylül 2006'da, AB ayrıca 28 Haziran 2007 yılından itibaren geçerlilik kazanan, Sözleşme'nin AB kurum ve organlarına uygulanmasına yönelik 1367/2006 sayılı tüzüğü ("Aarhus Tüzüğü") kabul etti. Aarhus Tüzüğü sadece AB kurumlarını değil, Avrupa Komisyonu tarafından veya Komisyon bazında kurulmuş olan organ, ofis veya ajansları kapsar. Tüzük tüm bu kurumların "çevreyle ilgili plan ve programların" hazırlanması, değiştirilmesi veya denetiminde halkın katılımını sağlamasını gerektirir. Tüzük ayrıca belirli kriterleri sağlayan çevre STK'larının Topluluk kurumları ve organlarından çevre hukuku kapsamında kabul edilen eylem veya ihmaller hakkında bir iç denetleme talep etmesine imkân tanır.

AB, Mayıs 2003'te Kiev'de imzalanan KSTK Protokolünün uygulanması için, 18 Ocak 2006'da Avrupa Kirletici Salınım ve Taşınım Kaydı Protokolünü (A-KSTK) kabul etti (166/2006 sayılı Tüzük). Avrupa KSTK'sı halihazırda mevcut olan Avrupa Kirletici Emisyon Kaydı'nın (AKEK) yerine geçti. A-KSTK, belirlenmiş endüstriyel kaynaklar ve

bireysel tesislerin emisyon verilerini ve 65 farklı sektörel faaliyet sırasında salınan 91'den fazla maddeyi içeren bir kamu kayıdır (50 madde ve 56 sektörü içeren AKEK'e göre daha kapsamlıdır). Gelecekte, A-KSTK sanayi tesislerinden kaynaklanan ve diğer yerlere taşınan atık ve atık su verilerini ve tesislerin bulunduğu yerlerde meydana gelen kazalardan kaynaklı emisyon verilerini de kapsayacaktır. Avrupa KSTK'sı her yıl yayınlanacaktır (AKEK'in üç yılda bir çıkardığı raporlara göre çok kısa bir süre). A-KSTK'nın ilk raporlama yılı 2007'dir ve rapora buradan ulaşılabilir: <http://ptr.ec.europa.eu>

4. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (BMÇP): Rio Bildirgesi'nin 10. İlkesinin Desteklenmesi

1992 yılında Rio Dünya Zirvesi'nde (İng: Earth Summit) kabul edilen Çevre ve Kalkınma için Rio Bildirgesi'nin 10. İlkesinde yer alan unsurlar (bilgiye erişim, halkın katılımı ve adalete erişim) gittikçe ivme kazanmış ve artarak küresel çapta uygulamaya konulmuştur. Afrika, Asya, Latin Amerika ve Karayipler de dahil olmak üzere birçok ülke, her ne kadar 10. İlkenin her üç unsurunu yeterince kapsamasa da, konu hakkında yasalar çıkarmışlardır. Bölgesel seviyede, Avrupa'da 10. İlke Aarhus Sözleşmesi'nde kanun halinde toplanmış ve detaylandırılmıştır. Ancak, dünya çapında veya diğer bölgelerde herhangi bir karşılaştırılabilir araç yoktur. 10. İlke unsurları çok taraflı küresel çevre anlaşmalarında da görülebilir.

2002 Sürdürülebilir Gelişme Dünya Zirvesi Uygulama Planınının 164. paragrafı, "Tüm ülkeler ... mevzuat, yönetmelikler, faaliyetler, politikalar ve programlarla ilgili bilgilere erişim sağlayan önlemler de dahil olmak üzere, halkın katılımını teşvik etmelidir. Ülkeler aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmaya yönelik politika oluşturulması ve uygulamasında halkın tam katılımını teşvik etmelidir. Kadınlar politika oluşturulması ve karar vermede tam ve eşit şekilde katılabilir" diye belirtmektedir.

BM Çevre Programı (BMÇP) 2008 yılında gelişmekte olan ülkelerde bu erişim haklarının korunmasına yönelik ulusal mevzuatın oluşturulması için bir rehber hazırlanmak üzere üst düzey dış uzman ve hakimlerden oluşan bir grup kurdu. Fakat bu rehberdeki öneriler tek başına devleti harekete geçiremezdi. BMÇP sekreteryası bu nedenle Yönetim Kurulunun ilkelere göre nasıl hareket etmesi ve devletlerin yeni yasalarla bunları yansıtmalarını sağlamak için nasıl çalışmalarını gerektiğine dair tamamlayıcı bir önerge tasarısı hazırladı.

Haziran 2008'de, Nairobi'de yapılan hükümet temsilcileri ve uzmanların katıldığı bir danışma kurulu toplantısında, taslak kılavuz sunuldu. Kılavuz esasları, hakimlerin sürekli olarak vatandaşların çevresel konulara katılımının önemini vurgulamakta olduğu ve kararlarında gittikçe daha çok bu ilkelere atıfta bulunduğu hesaba katarak hazırlandı. Adalete erişim en zorlayıcı meseleydi ve dolayısıyla temel öncelikti. Adalete erişimin çevresel anlaşmazlıkların barışçıl şekilde çözülmesiyle açık bağlantıları vardı.

Kılavuz esasları, ulusal mevzuatın dayandırabileceği asgari esaslar olarak görülmeliydi ve spesifik ulusal koşullara göre uygun hale getirilmeliydi.

2009'da yapılan ilk tartışmayı takiben, Şubat 2010 tarihinde Bali'de BMÇP Yönetim Kurulu, Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Halkın Katılımı ve Adalete Başvuru İçin Ulusal Yasanın Geliştirilmesi hakkında BMÇP Kılavuzu'nu ("Erişim Kılavuzu") kabul etti. Kılavuz esasları gönüllü olarak uygulanır ve kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla, Sekreteryaya tüm ülkelerin yorum yapabilmesi için kılavuzun yaygınlaştırılmasını sağlar. Ayrıca Yönetim Kurulu, BMÇP Genel Müdüründen ülkelerin talepleri doğrultusunda, çevresel konularda bilgiye erişim, halkın katılımı ve adalete başvuru konusunda ulusal mevzuatın oluşturulmasında veya değiştirilmesinde yardım etmesini istemiştir.

Bu kararın üç önemli etkisi vardır. Birincisi, BMÇP'ye 10. İlkenin ulusal seviyede uygulanmasına devam edilmesi konusunda yükümlülük verir. BMÇP Genel Müdürünün ülkelere çevresel konularda bilgiye erişim, halkın katılımı ve adalete başvuruyla ilgili program ve politikaların uygulanması alanında yardım etmesini gerektirir. Kılavuz esasları, bilgi edinme hakkı kanunları, çevre durum raporları, acil durum ve destek planlaması, proje planlaması ve çevresel zararlar gibi kilit konuları içermektedir. İkincisi, kılavuz esasları ulusal düzeyde çalışan kamu yetkilileri ve sivil toplumun açık bilgi sistemleri ve karar verme süreçlerine katkısını önemli ölçüde kanıtlayacaktır. Üçüncüsü, 10. İlkenin uygulanması için asgari yasal standartları netleştirmektedir.

BMÇP kılavuz metni şu internet sitesinden incelenebilir:
<http://www.unep.org/DEC/PDF/GuidelinesAccessToJustice2010.pdf>

5. Avrupa Eco Forumu ve Halkın Katılımı Kampanyası

Çevre örgütleri (İng: Environmental Citizens Organisations - ECO) 1991 yılında Dobris, Çek Cumhuriyeti'nde yapılan birinci Avrupa için Çevre Bakanlar Konferansından bu yana, Aarhus Sözleşmesi'nin kabul edilmesiyle sonuçlanan BM/AEK süreçlerinde yer almışlardır. 1998 yılında Sözleşme'nin kabulüne kadar süren müzakerelerde birçok katkı koymuşlardır. Kusurlarına rağmen, Sözleşme savunucular için devletin hesap verebilirliğini iyileştirmek, çevresel konularda karar alma ve paydaşların katılımını artırmak için önemli yöntemler sağlayan etkin bir araçtır.

Bu yıllar içerisinde, çevre örgütlerinden oluşan bir koalisyon Sözleşme'yle ilgili olan faaliyetlerini koordine etmek ve bunlara şekil vermek için Halkın Katılımı Kampanyası'nı (HKK) veya 'Avrupa ECO Forumu'nun Aarhus Kampanyasını' geliştirdiler. 1990'ların başından beri Avrupa Çevre Bürosu Aarhus Sözleşmesi'nin tüm Avrupa bölgesinde uygulanması ve yerine getirilmesi için kampanyaya önderlik eden kurum olmuştur.

Halkın katılımı kampanyası kapsamındaki ana faaliyetler şunlardır:

1. Aarhus Sözleşmesi Uyum Mekanizması'nın kullanımı
2. Aarhus Sözleşmesi Taraflar Toplantılarına hazırlıklar
3. Kapasite artırımı
4. Sözleşme'nin uygulanması ve geliştirilmesi üzerine bilgi
5. Resmi süreçlerde STK katılımı
6. KSTK Protokolü, GDO Değişikliği ve Almati Esasları çalışmaları
7. Aarhus Sözleşmesi'nin AB'de uygulanması
8. BMÇP Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Vermede Halkın Katılımı ve Adaletle Başvuru Rehberi

HKK'nın mevcut faaliyetleri, ana hedeflerinden birinin Sözleşme'nin farklı ülkelerde uygulanmasını izlemek ve STK'lara Sözleşme kapsamındaki haklarını kullanmalarında destek olmak olan "Sivil Toplum için Aarhus Sözleşmesi'ni İşlevsel Kılma" Projesi altında yürütülmektedir. Bunun için Avrupa ECO Forumu ağı içerisinde üç "odak nokta" oluşturulmuştur. Bu "odak noktalar" bölgesel, ulusal ve/veya uluslararası ölçeklerde Aarhus Sözleşmesi'yle ilgili yasal konularda çalışan STK'lardır. Yürütülen

Çalışma Sözleşme'yi imzalamış olan ülkelerdeki STK'ların etkin bir şekilde haklarını kullanmalarına destek vermektir. Bu destek kapsamında STK'ların (muhtemel) şikayetlerine bireysel tavsiye ve destek verilmekte, Uygulama Komitesi'nin faaliyetleri hakkında düzenli bilgi sağlamakta ve Uygulama Mekanizması hakkında eğitimler düzenlemektedir (Cenevre'deki Komite toplantıları sırasında).

Avrupa ECO-Forumu ve faaliyetleri hakkında daha fazla bilgi için:
www.participate.org.

6. Ek 1: Onay Tablosu (Temmuz 2011 tarihi itibariyle)

Katılımcı	Aarhus Sözleşmesi	KSTK Protokolü	GDO Değişikliği
Almanya	15 Ocak 2007	28 Ağustos 2007	20 Ekim 2009 A
Arnavutluk	27 Haziran 2001	16 Haziran 2009 a ⁷	
Avrupa Birliği	17 Şubat 2005 AA	21 Şubat 2006 AA	1 Şubat 2008 AA
Avusturya	17 Ocak 2005	23 Mart 2010	21 Mayıs 2008
Azerbaycan	23 Mart 2000 a		
Belarus (Beyaz Rusya)	9 Mart 2000 AA ⁸		
Belçika	21 Ocak 2003	12 Mart 2009	17 Haziran 2009
Bosna Hersek	1 Ekim 2008 a		
Bulgaristan	17 Aralık 2003	15 Ocak 2010	30 Nisan 2007
Çek Cumhuriyeti	6 Temmuz 2004	12 Ağustos 2009	29 Ocak 2008 A
Danimarka	29 Eylül 2000 AA	13 Ekim 2008	18 Ekim 2006 AA
Ermenistan	1 Ağustos 2001		
Estonya	2 Ağustos 2001	15 Ağustos 2007 AA	1 Şubat 2008
Finlandiya	1 Eylül 2004 A	21 Nisan 2009 A	10 Haziran 2008 A
Fransa	8 Temmuz 2002 AA	10 Temmuz 2009 AA	
Gürcistan	11 Nisan 2000		
Hırvatistan	27 Mart 2007	14 Temmuz 2008	
Hollanda	29 Aralık 2004 A	11 Şubat 2008 A	23 Şubat 2009 A
İngiltere ve Kuzey İrlanda	23 Şubat 2005	31 Temmuz 2009	1 Mayıs 2009
İrlanda			
İspanya	29 Aralık 2004	24 Eylül 2009	21 Şubat 2008 A
İsveç	20 May 2005	15 Ekim 2008	15 Şubat 2008
İsviçre		27 Nisan 2007	
İtalya	13 Haziran 2001		17 Aralık 2008
İzlanda			
Karadağ	31 Ocak 2009 a		
Kazakistan	11 Ocak 2001		
Kıbrıs	19 Eylül 2003		7 Ekim 2009 A ⁹
Kırgızistan	1 Mayıs 2001 a		
Letonya	14 Haziran 2002	24 Nisan 2008	3 Haziran 2008 AA
Lihtenştayn			
Litvanya	28 Ocak 2002	5 Mart 2009	30 Ağustos 2007
Lüksemburg	25 Ekim 2005	7 Şubat 2006	4 Ocak 2007
Macaristan	3 Temmuz 2001	13 Temmuz 2009	16 Mayıs 2008
Makedonya	22 Temmuz 1999 a	2 Kasım 2010	
Malta	23 Nisan 2002		
Moldovya	9 Ağustos 1999		7 Aralık 2007 A
Monako			
Norveç	2 Mayıs 2003	27 Haziran 2008 AA	2 May 2008 AA
Polonya	15 Şubat 2002		23 Mart 2009
Portegiz	9 Haziran 2003	8 Ekim 2009	8 Eylül 2009
Romanya	11 Temmuz 2000	26 Ağustos 2009	29 Ağustos 2008
Sırbistan	31 Temmuz 2009 a		
Slovakya	5 Aralık 2005 a	1 Nisan 2008 a	1 Nisan 2008
Slovenya	29 Temmuz 2004	23 Nisan 2010	23 Nisan 2010
Tacikistan	17 Temmuz 2001 a		
Türkmenistan	25 Haziran 1999 a		
Ukrayna	18 Kasım 1999		
Yunanistan	27 Ocak 2006		

7 a - katılım
8 AA - onay
9 A - kabul

7. Aarhus Sözleşmesiyle İlgili Hukuki Fiiller

BM/AEK

Aarhus Sözleşmesi - Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Verme Süreçlerinde Halkın Katılımı ve Adalete Başvuru

→ <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>

Kirletici Salınım ve Taşınım Kaydı (KSTK) Protokolü

→ http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/prtr/Protocol%20texts/PRTR_Protocol_e.pdf

Sözleşme'de Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Verme Süreçlerinde Kamunun Katılımı ve Adalete Başvuru Hakkında Değişiklik

→ <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2005/pp/ece/ece.mp.pp.2005.2.add.2.e.pdf>

AB MEVZUATI

2003/4/AT sayılı Direktif – Halkın çevresel bilgilere erişimi hakkında 28 Ocak 2003 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifi; ve 90/313/EEC sayılı Konsey Direktifinin iptali

→ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0004:EN:NOT>

2003/35/AT sayılı Direktif – Çevreyle ilgili konulardaki plan ve programlara katılımı öngören 26 Mayıs 2003 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifi ve bunu katılım ve adalete erişim açısından düzenleyen Konsey Direktifi 85/337/EEC ve 96/61/AT.

→ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0035:EN:NOT>

Çevresel konularda adalete erişim hakkında 24 Ekim 2003 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzük Önerisi [COM(2003) 624]

→ http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2003/com2003_0624en01.pdf

1049/2001/AT sayılı Tüzük – 30 Mayıs 2001 tarihli Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon belgelerine kamu erişimini konu alan Tüzük.

→ http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2001/l_145/l_14520010531en00430048.pdf

166/2006/AT sayılı Tüzük – Avrupa Kirletici Salınım ve Taşınım Kaydı oluşturulmasını konu alan 18 Ocak 2006 tarihli, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzüğü.

→ <http://www.eper.ec.europa.eu/eper/documents/E-PRTR%20Regulation.pdf>

1367/2006/AT sayılı Tüzük – Bilgiye erişim, kamunun karar almaya katılımı ve çevresel konularda adalet erişimi ile ilgili Aarhus Sözleşmesi'nin hükümlerinin Topluluk Kurumlarında uygulanması hakkında 6 Eylül 2006 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzüğü.

→ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:264:0013:0013:EN:PDF>

2008/50/AT Komisyon Kararı – Aarhus Sözleşmesi hakkında idari eylemlerin iç denetimine yönelik taleplerle ilgili 1367/2006/AT sayılı ve 13 Aralık 2007 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzüğü'nün uygulanması için detaylı kuralları belirleyen Karar.

→ http://echa.europa.eu/doc/FINAL_MB_14_2008_Annex2.pdf

2008/401/AT sayılı 30 Nisan 2008 tarihli Komisyon Kararı, Euratom – Aarhus Sözleşmesi'nin hükümlerinin Topluluk kurum ve organlarında uygulanması ile ilgili 1367/2006/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzüğü'nün uygulanması için detaylı kurallarda değişiklik Kararı.

→ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:140:0022:0025:EN:PDF>

BAZI FAYDALI WEB SİTELERİ

Çevresel demokrasi için Aarhus "takas odası"

"Takas odası" (İng: clearinghouse) kamunun çevresel bilgiye erişim hakkı, çevresel konularda karar vermeye katılımı ve çevresel meselelerde adalet erişimi ile ilgili yasa ve pratiklere dair bilgileri örneklemektedir.

→ <http://aarhusclearinghouse.unece.org/>

Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Halkın Katılımı ve Adalet Başvuru İçin Ulusal Yasanın Geliştirilmesi hakkında BMÇP Kılavuzu – Bu kılavuzun amacı, talep edildiğinde, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere, Devletlere ulusal mevzuatları çerçevesinde Çevre ve Kalkınma için Rio Bildirgesi'nin 10. İlkesinin etkin bir şekilde uygulanması için rehber olmaktır.

→ <http://www.unep.org/DEC/PDF/GuidelinesAccesstoJustice2010.pdf>

Avrupa Kirlenme Salınım ve Taşınım Kaydı (A-KSTK) – A-KSTK, AB Üye Ülkelerinde ve İzlanda, Lihtenştayn ve Norveç'teki sanayi tesislerinden kaynaklı temel çevresel verilere kolay erişim sağlayan yeni kayıt sistemidir. Bu kayıt sistemi Avrupa Kirlenme Emisyon Kaydı'nın (AKEK) yerine geçmiş ve bunu iyileştirmiştir.

→ <http://prtr.ec.europa.eu/>

PRTR.net

Bu websitesi dünya çapında ülkelerin ve kuruluşların Kirlenici Salınım ve Taşınım Kaydı bilgilerini ve faaliyetleri hakkında bir küresel portal sunmaktadır. Websitesi KSTK programlarının geliştirilmesi, uygulanması ve iyileştirilmesi için ülkelere destek vermeyi hedeflemektedir. Bu websitesi İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın (OECD) KSTK Uygulama Ekibi tarafından geliştirilmiştir ve bakımı yapılmaktadır.

→ <http://prtr.net/>

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Aarhus Sözleşmesi – Aarhus Sözleşmesi Sekreteryasıyla yakın işbirliği dahilinde, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Sözleşme'nin onaylanması ve uygulanmasını aktif olarak teşvik etmektedir. Teşkilat 2002'den beri, Arnavutluk, Azerbaycan, Belarus, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan gibi birçok katılımcı devlette Aarhus Merkezlerinin ve kamuya yönelik Çevresel Bilgi Merkezlerinin oluşturulmasını destekledi.

→ <http://www.osce.org/eea/43654>

Erişim Girişimi (The Access Initiative) – İnsanların yaşadıkları toplumu ayakta tutan doğal kaynaklara yönelik kararları etkileme hakkı ve kabiliyetine olanak tanımak için çalışan sivil toplum kuruluşları ağıdır. Girişim üyeleri, bilgi, katılım ve temiz çevre hakları ihlal edildiğinde halkın resmi kararlar hakkında bilgiye erişim, karar verme süreçlerinde katılım ve adalete başvuru alanlarında kendi hükümetlerinin performansını ölçmek için ulusal koalisyonlar kurar.

→ <http://www.accessinitiative.org/>

Avrupa ECO Forumu'nun Halkın Katılımı Kampanyası

→ <http://www.participate.org>

DAHA FAZLA BİLGİ İÇİN İLGİLİ WEB SİTELERİ

BM/AEK

Aarhus Sözleşmesi: Uygulama Rehberi (Birleşmiş Milletler, 2000)

→ <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/acig.pdf>

Bu yayının güncel versiyonu hazırlanma aşamasındadır.

Yerel Çevresel Kararlarda Halkın Katılımı (2000)

→ <http://www.unece.org/env/pp/newcastle.handbook.html>

2003 II/1 GDO Kararına Ek, Genetik olarak Değiştirilmiş Organizmalar hakkında Bilgiye erişim, Karar Verme süreçlerinde Halkın Katılımı ve Adalete Başvuru Rehberi

→ <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/gmoguidelinesenglish.pdf>

Aarhus Sözleşmesi kapsamında Adalete Başvuru El Kitabı (Stephen Stec (ed.), 2003)

→ <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/a.to.i/handbook.final.pdf>

Aarhus Sözleşmesi'nin Uluslararası Forumlarda Uygulanmasının Teşviği için Almati Esasları (2005)

→ <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2005/pp/ece/ece.mp.pp.2005.2.add.5.e.pdf>

Sağlıklı bir Çevre Hakkı: Sözleşme üzerine Basit bir Rehber (Birleşmiş Milletler, 2006)

→ http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2006/pp/ece%20mp%20pp%205_E.pdf

Kirletici Salınım ve Taşınım Kaydı Protokolü'nün Uygulanması hakkında Rehber (Birleşmiş Milletler, 2008)

→ http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2006/pp/ece%20mp%20pp%205_E.pdf

Kirletici Salınım ve Taşınım Kaydı Protokolü üzerine Basit bir Rehber

→ http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/prtr/guidance/PRTR_simple_guide_web_2011_03_29.pdf

AB

Topluluk ölçeğinde çevresel konularda Bilgiye Erişim, Halkın Katılımı ve Adalete Erişim - Pratik bir rehber

→ <http://ec.europa.eu/environment/aarhus/pdf/guide/AR%20Practical%20Guide%20EN.pdf>

Çevresel konularda adalete erişimde AB Üye Ülkeleri önlemleri envanteri (2007)

→ http://ec.europa.eu/environment/aarhus/study_access.htm

Çevresel konularda adalete erişim (2002)

→ http://ec.europa.eu/environment/aarhus/pdf/accesstojustice_final.pdf

Avrupa ECO Forumu

Aarhus Sözleşmesi Nedir?(2000)

→

http://www.participate.org/index.php?option=com_jdownloads&Itemid=62&task=finish&cid=47&catid=4

Katılımcı Stratejik Çevre Etki Değerlendirmesi (2001)

→

http://www.participate.org/index.php?option=com_jdownloads&Itemid=62&task=finish&cid=45&catid=4

Kirlilik Kaynaklarını Bilme Hakkınız (2003)

→

http://www.participate.org/index.php?option=com_jdownloads&Itemid=62&task=finish&cid=42&catid=4

Stratejik Karar Vermede Halkın Katılımı (2003)

→

http://www.participate.org/index.php?option=com_jdownloads&Itemid=62&task=finish&cid=41&catid=4

Adalet Yuvası (The Nest of Justice, 2006) BM/AEK bölgesinde gerçek olaylara dayanan, çevresel adalet mücadelesi hakkında kurgusal bir hikaye sunmaktadır ve çevresel adalet konusunda seçili STK vaka çalışmaları içermektedir.

→

http://www.participate.org/index.php?option=com_jdownloads&Itemid=62&task=finish&cid=37&catid=4

AB Aarhus Sözleşmesi'ni Ne Ölçüde Uyguladı? (Avrupa Çevre Bürosu, 2007)

→

http://www.participate.org/index.php?option=com_jdownloads&Itemid=62&task=finish&cid=35&catid=4

Aarhus Sözleşmesi GDO Değişikliği (2006)

→

http://www.participate.org/index.php?option=com_jdownloads&Itemid=62&task=finish&cid=34&catid=4

Aarhus Sözleşmesi Uygulanması hakkında Avrupa ECO Forumu Raporu (2008)

→

http://www.participate.org/index.php?option=com_jdownloads&Itemid=62&task=finish&cid=30&catid=4

Aarhus Sözleşmesi'nin Halkın Katılımı ile ilgili Yapı Taşının Uygulanması (2010)

→

http://www.participate.org/index.php?option=com_jdownloads&Itemid=62&task=finish&cid=138&catid=4

Aarhus Sözleşmesi'nin Uygulama Komitesi Vaka Yasası (2011)

→

http://www.participate.org/index.php?option=com_jdownloads&Itemid=62&task=finish&cid=144&catid=4